

РЕЦЕНЗІЯ

**д.е.н., професора, професора кафедри фінансів
Київського національного університету технологій та дизайну
Золковера Андрія Олександровича
на дисертаційну роботу Щура Олександра Володимировича на тему:
«Механізм інноваційного розвитку підприємництва в умовах управління
змінами»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 Менеджмент
галузь знань 07 Управління та адміністрування
у разову спеціалізовану вчену раду
Київського національного університету технологій та дизайну**

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

Формування сучасної моделі економічного розвитку дедалі більше визначається рівнем інноваційної активності підприємницького сектору, здатністю суб'єктів господарювання швидко реагувати на структурні зміни ринку, впроваджувати нові технології та забезпечувати стійке зростання в умовах високої невизначеності. За таких обставин питання створення ефективного механізму інноваційного розвитку підприємництва набуває особливого значення як для економічної науки, так і для практики державного управління. Для економіки України ця проблематика є особливо актуальною з огляду на необхідність відновлення виробничого потенціалу, активізації інвестиційних процесів, модернізації підприємств та підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу. Воєнні виклики, масштабні структурні зміни, цифровізація економічних процесів і євроінтеграційний курс держави обумовлюють потребу у формуванні нових підходів до державного стимулювання інноваційної діяльності та створення ефективних інструментів підтримки підприємництва.

У сучасних умовах конкурентні переваги підприємств дедалі більше формуються не лише за рахунок матеріальних ресурсів, а насамперед через інновації, інтелектуальний капітал, цифрові технології, організаційну гнучкість та ефективність управлінських рішень. Саме тому дослідження механізмів, здатних забезпечити інтеграцію зазначених складових у єдину систему управління інноваційним розвитком підприємництва, має не лише теоретичне, а й вагоме прикладне значення. Особливу цінність виконаного дослідження становить орієнтація автора на комплексне поєднання інструментів державного регулювання, програмно-цільового управління, цифрової трансформації, інституційного забезпечення та сучасних підходів до управління змінами. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку економічної науки та враховує специфіку функціонування підприємницького сектору в умовах постійної трансформації економічного середовища.

Водночас аналіз сучасних наукових праць свідчить, що, незважаючи на вагомий внесок вітчизняних і зарубіжних учених у розвиток теорії

інноваційного менеджменту, державного регулювання підприємництва, економіки інновацій та управління змінами, окремі питання формування цілісного механізму інноваційного розвитку підприємництва залишаються недостатньо розробленими. Передусім це стосується комплексного поєднання організаційних, фінансово-економічних, інституційних та інформаційно-аналітичних інструментів управління, здатних забезпечити ефективне функціонування підприємств в умовах сучасних викликів.

Актуальність дисертаційної роботи також підтверджується її спрямованістю на вирішення практичних завдань державної економічної політики щодо стимулювання інноваційної діяльності, розвитку підприємницького середовища та підвищення результативності реалізації державних програм підтримки інновацій. Запропоновані автором наукові положення орієнтовані на практичне використання у процесі формування сучасної системи управління інноваційним розвитком підприємництва, що суттєво підвищує наукову та прикладну значущість виконаного дослідження.

Таким чином, обрана тема дисертаційної роботи повністю відповідає сучасним потребам розвитку економіки України, пріоритетам державної інноваційної політики та актуальним напрямам розвитку науки менеджменту. Дисертаційне дослідження спрямоване на розв'язання важливого науково-практичного завдання, результати якого мають перспективи широкого використання як у науковій сфері, так і в практиці управління інноваційним розвитком підприємництва.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темами: «Стратегічне управління інноваційним потенціалом: інструменти та методи для підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур» (державний реєстраційний номер 0125U001888), у межах якої удосконалено підходи до стратегічного управління інноваційним потенціалом підприємницьких структур в умовах динамічних змін зовнішнього середовища; «Методологічні засади управління кластерним розвитком в умовах війни» (державний реєстраційний номер 0123U101031), у межах якої розвинуто науково-методичні положення щодо державного сприяння кластерному розвитку та посилення взаємодії учасників інноваційних екосистем в умовах воєнного стану; «Формування державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки» (державний реєстраційний номер 0123U101032), у межах якої обґрунтовано напрями формування державних пріоритетів стимулювання інноваційного розвитку підприємництва в умовах трансформації економіки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Перевірка змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що автору вдалося забезпечити належну наукову доказовість отриманих результатів. Запропоновані в роботі теоретичні положення не мають декларативного характеру, а ґрунтуються на системному дослідженні сучасних тенденцій розвитку підприємництва, критичному аналізі наукових підходів та комплексному опрацюванні значного масиву інформаційних джерел. Важливою перевагою дисертації є чітке дотримання логіки наукового дослідження. Постановка мети, визначення дослідницьких завдань, вибір методичного інструментарію та побудова авторських висновків утворюють єдину взаємопов'язану систему, що забезпечує цілісність виконаної роботи. Кожне сформульоване положення знаходить своє підтвердження у відповідних теоретичних узагальненнях, результатах аналізу або авторських розробках.

Обґрунтованість отриманих результатів значною мірою забезпечується використанням різнопланової інформаційної бази. Автор спирається не лише на сучасні наукові публікації українських і зарубіжних учених, а й на офіційні статистичні матеріали, міжнародні аналітичні звіти, законодавчі та нормативно-правові акти, інформаційні ресурси державних установ і міжнародних організацій. Використання таких джерел дозволило сформувати об'єктивну інформаційну основу дослідження та мінімізувати ризик суб'єктивності під час формування авторських висновків.

На позитивну оцінку заслуговує прагнення автора не обмежуватися констатацією існуючих проблем, а встановити причинно-наслідкові залежності між процесами, що визначають інноваційний розвиток підприємництва. Саме тому більшість висновків дисертації мають пояснювальний характер і супроводжуються відповідною аргументацією, що підвищує рівень їх переконливості.

Переконливість результатів дослідження посилюється застосуванням різних методичних підходів, які взаємно доповнюють один одного. Поєднання теоретичного узагальнення, економічного аналізу, статистичної обробки інформації, графічної інтерпретації, інтегрального оцінювання та моделювання дозволило автору комплексно дослідити проблему та уникнути однобічності під час формування наукових висновків.

Окремо слід відзначити, що запропоновані у дисертації рекомендації мають достатній рівень практичної аргументації. Вони сформовані на основі результатів проведеного дослідження, узгоджуються із сучасними тенденціями розвитку інноваційної економіки та враховують особливості функціонування підприємництва в умовах управління змінами. Такий підхід свідчить про послідовність авторської наукової позиції та практичну спрямованість отриманих результатів.

Додатковим підтвердженням достовірності одержаних результатів є їх апробація у науковому середовищі, впровадження окремих положень у

практичну діяльність та їх відображення у фахових наукових публікаціях. Це свідчить про належний рівень верифікації авторських положень та їх відповідність сучасним вимогам до дисертаційних досліджень.

Таким чином, дисертаційна робота характеризується достатнім рівнем наукової аргументованості, а сформульовані автором положення, висновки та рекомендації є логічно послідовними, методично обґрунтованими, достовірними й такими, що мають належне теоретичне та прикладне підґрунтя.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Обсяг основного тексту роботи становить 217 сторінок.

Зміст дисертації характеризується внутрішньою узгодженістю та відсутністю концептуальних суперечностей між окремими структурними елементами. Поставлена мета дослідження конкретизується через систему взаємопов'язаних завдань, які повністю реалізовані у процесі виконання роботи. Сформульовані у висновках результати є логічним підсумком проведених досліджень та безпосередньо впливають із матеріалів основної частини дисертації. Особливістю роботи є раціональне поєднання теоретичного, аналітичного та прикладного компонентів. Автор не обмежується узагальненням наукових підходів, а послідовно переходить до аналізу сучасного стану інноваційного розвитку підприємництва, обґрунтовує власні наукові рішення та доводить їх до рівня практичних рекомендацій. Саме така побудова забезпечує завершеність авторської концепції та підтверджує системний характер виконаного дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує належний рівень структуризації матеріалу. Таблиці, рисунки, схеми та інші ілюстративні матеріали не мають допоміжного характеру, а органічно інтегровані у зміст дисертації, сприяють кращому сприйняттю результатів дослідження та підтверджують аргументованість сформульованих автором положень. Співвідношення текстового, аналітичного та графічного матеріалу є збалансованим і відповідає характеру виконаного дослідження. Окремо слід відзначити, що структура дисертації забезпечує належний рівень наукової аргументації. Теоретичні положення підтверджуються результатами аналізу, а запропоновані практичні рекомендації ґрунтуються на виявлених закономірностях і результатах авторських досліджень. Така побудова роботи відповідає сучасним методологічним вимогам до дисертаційних досліджень у галузі управління та адміністрування.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Структура, змістове наповнення, стиль викладення матеріалу, оформлення таблиць, рисунків, формул, додатків, списку використаних джерел та інших структурних елементів відповідають встановленим вимогам. Науковий апарат дослідження сформовано коректно, а використана термінологія є послідовною та відповідає предметній області дослідження.

У цілому структура дисертаційної роботи є логічною, завершеною та відповідає поставленій меті й завданням дослідження. Зміст дисертації повністю узгоджується з її назвою, а рівень виконання роботи свідчить про здатність автора самостійно здійснювати комплексні наукові дослідження та отримувати результати, що мають наукове й практичне значення.

Наукова новизна одержаних результатів

Однією з визначальних переваг дисертаційної роботи є сформована автором цілісна наукова концепція вдосконалення механізму інноваційного розвитку підприємництва в умовах управління змінами, яка характеризується комплексністю, внутрішньою узгодженістю та практичною орієнтацією. Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробленні науково-практичних положень щодо удосконалення механізму інноваційного розвитку підприємництва в умовах управління змінами.

Найбільш вагомі результати, що характеризують наукову новизну, полягають у наступному:

удосконалено:

концептуально-методична архітектура формування механізму інноваційного розвитку підприємництва, у методичному ядрі якої, на відміну від існуючих підходів, домінують всеосяжний аналітичний контур дослідження, адаптивна архітектура методичної підтримки, інституційна оркестрація та максимальна залученість, інноваційна резильєнтність підприємництва, що дає можливість застосувати на практиці такі інструменти як програмно-цільове регулювання, державно-приватне партнерство, адаптивне проєктування, технологічне брокерство, інноваційна акселерація, капіталізації знань, екосистемна інтеграція;

методичний підхід до верифікації передумов формування механізму інноваційного розвитку підприємництва, що, на відміну від існуючих, заснований на використанні інтегрального показника MIRP, який враховує інноваційну активність, адаптивність до змін, екосистемну взаємодію, ресурсне забезпечення, інноваційну результативність та турбулентність зовнішнього середовища, що дозволяє аналізувати здатність підприємств реалізовувати механізм інноваційного розвитку підприємництва на основі подолання економічних, інституційних та поведінкових бар'єрів;

концептуальний підхід до активізації державного супроводу інноваційного розвитку підприємництва у повоєнний період, який, на відміну від існуючих, заснований на інноваційному процесі (генерація ідей, розробка, впровадження і комерціалізація інновацій), обмежений внутрішніми можливостями (інноваційний потенціал, НДДКР, людський капітал, організаційна культура), зовнішнім середовищем (державна політика, регуляторне середовище, інфраструктура) та державною підтримкою (нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення), що дозволяє забезпечити практичну реалізацію інноваційних проєктів і підвищити конкурентоспроможність підприємств у повоєнний період;

модель впровадження відкритої системи управлінських структур у процесі розвитку підприємництва, яка, на відміну від існуючих, заснована на механізмі, що складається із блоків визначення детермінант змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі; діагностики готовності підприємства до змін; побудови інноваційної екосистеми; подолання терть і пасток, зокрема регуляторних бар'єрів, інформаційної асиметрії, фінансових обмежень, низької взаємодії, опору змінам і консерватизму, низької довіри та оркестрації; досягнення стратегічної стійкості підприємства і економіки, що формує концептуальне підґрунтя переходу від фрагментарного управління інноваційною діяльністю до екосистемної моделі інноваційного розвитку підприємництва;

набули подальшого розвитку:

аналіз теоретичних основ інноваційного розвитку підприємництва в системі управління змінами, що на відміну від існуючих, заснований на визначенні «інновації» як розроблення, впровадження та комерціалізацію якісних соціально корисних принципово нових продуктів, послуг, технологій, методів управління, впровадження яких забезпечує економічні, соціальні, екологічні та інші вигоди в умовах управління змінами, розвитку креативної економіки знань та посилення трансферу технологій, що дало можливість охарактеризувати інноваційний розвиток як складно-динамічний процес системних якісних та кількісних управлінських змін у підприємстві, заснованих на акселерації та дифузії інновацій, конвергенції або синергії технологічних процесів, активної крос-секторальності при платформізації адаптивних бізнес-моделей, що стимулює венчуризацію, інтелектуалізацію та інноваційну інклюзивність бізнесу;

дослідження інституційно-регуляторних детермінант інноваційного розвитку підприємництва в умовах управління змінами, які, на відміну від існуючих, засновані на концепції повоенного інноваційного відновлення підприємств, яка інтегрує ключові елементи інноваційної екосистеми та визначає їх взаємозв'язок у межах єдиного механізму розвитку, засновану на розвитку відповідної інфраструктури; принципах системності, партнерства держави та бізнесу, адаптивності та інклюзивності; стратегічних пріоритетах; моделі «потрійної спіралі»; фінансових інструментах; управлінській трансформації та розвитку людського капіталу, що дозволяє в умовах управління змінами отримати адаптивні ефекти;

визначення особливостей здійснення програмно-цільового регулювання інноваційного розвитку підприємництва у повоенний період, що, на відміну від існуючих, проведено за основними критеріями, такими як характер впливу, орієнтація, планування, фінансування, контроль результатів, координація, роль держави, адаптивність та аналізі структури факторів інноваційного розвитку підприємств, такими як державна підтримка, цифровізація бізнес-процесів, розвиток людського капіталу та кооперація з науковими установами, що дозволяє комплексно застосовувати інструменти програмно-цільового

регулювання для забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємництва.

Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів і рекомендацій органами державної влади при формуванні та реалізації інноваційної політики, а також підприємствами – для підвищення ефективності інноваційної діяльності. Основні положення та результати дослідження доведено до рівня практичних рекомендацій. Зокрема, пропозиції автора використано в діяльності: Товариство з обмеженою відповідальністю «Поділля-Проммет» – розроблені практичні рекомендації та пропозиції щодо удосконалення розвитку підприємництва (довідка від 30.01.2026 № 18-26); Товариство з обмеженою відповідальністю «Укр-Транс-Інвест» – у частині надання практичних рекомендації щодо стратегічного та операційного планування підприємства, зокрема при розробці заходів щодо активізації інноваційної діяльності, удосконалення системи управління змінами та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу (довідка від 27.02.2026 № 67/26); Товариство з обмеженою відповідальністю «Індустрія Енергії» – щодо наукового обґрунтування підходів, методів та практичних рекомендацій з активізації інноваційного розвитку підприємства, які застосовано при формуванні стратегічних напрямів розвитку, удосконаленні системи управління змінами, а також підвищенні ефективності управлінських рішень щодо впровадження інновацій на підприємстві (довідка від 12.03.2026 № 12/03-26).

Запропоновані положення та рекомендації можуть бути використані під час формування державної інноваційної політики, розроблення регіональних програм інноваційного розвитку, а також при стратегічному управлінні інноваційною діяльністю підприємств різних галузей економіки в умовах змін.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Положення та найвагоміші результати дисертаційної роботи опубліковано у 13 наукових працях, з них: 6 статей у фахових наукових виданнях України, 7 публікацій апробаційного характеру у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій – 6,1 друк. арк., з них автору належить 4,8 друк. арк.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. Дисертант дотримувався академічної доброчесності та норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Відмічаючи високий рівень дисертаційного дослідження Щура О. В., слід навести наступні зауваження та дискусійні положення, зокрема:

1. Автором обґрунтовано напрями вдосконалення механізму інноваційного розвитку підприємництва та запропоновано відповідний комплекс організаційних, інституційних і управлінських інструментів (с. 158–182). Разом із тим дисертація практично не розкриває питання фінансової архітектури функціонування запропонованого механізму. На нашу думку, наукову цінність роботи суттєво підвищило б обґрунтування принципів формування фінансового контуру механізму із визначенням співвідношення бюджетного фінансування, приватних інвестицій, інструментів державно-приватного партнерства, грантової підтримки та венчурного капіталу.

2. У роботі сформовано сучасний підхід до державного супроводу інноваційного розвитку підприємництва (с. 183–201). Разом із тим запропоновані рекомендації доцільно було б доповнити оцінюванням фіскальних наслідків їх реалізації. Зокрема, заслуговує на увагу питання визначення очікуваного впливу запропонованих заходів на доходи бюджетів різних рівнів, інвестиційну активність та податкову віддачу від інноваційного сектору економіки.

3. Позитивно оцінюючи запропоновані автором методичні підходи до оцінювання інноваційного розвитку підприємництва (с. 116–145), вважаємо, що вони могли б бути доповнені економічною валідацією отриманих результатів. Зокрема, заслуговує на увагу проведення перевірки стійкості запропонованих моделей шляхом використання сценарного аналізу або економетричного тестування за альтернативних макроекономічних умов.

4. У дисертації ґрунтовно досліджено питання державного регулювання інноваційного розвитку підприємництва. Водночас недостатньо уваги приділено управлінським ризикам реалізації державної інноваційної політики. Науковий інтерес становило б визначення системи ризик-індикаторів, які дозволяли б оцінювати ймовірність недосягнення запланованих економічних результатів та своєчасно коригувати механізми державної підтримки (с. 72–93, 189–197).

5. Практична цінність дисертації безсумнівною мірою визначається можливістю використання запропонованих рекомендацій у діяльності органів державного управління. Разом із тим перспективним напрямом подальших досліджень могло б стати розроблення системи управлінського моніторингу ефективності функціонування запропонованого механізму із використанням

інтегрованих показників бюджетної, інвестиційної та інноваційної результативності. Це забезпечило б безперервне оцінювання ефективності його практичного впровадження.

6. У дисертації комплексно досліджено проблематику інноваційного розвитку підприємництва, однак подальшого наукового опрацювання потребує питання капіталізації результатів інноваційної діяльності. Зокрема, доцільним видається формування методичних підходів до оцінювання впливу запропонованого механізму на зростання вартості бізнесу, формування нематеріальних активів, підвищення інвестиційної привабливості підприємств та довгострокової фінансової конкурентоспроможності суб'єктів господарювання (с. 221–226).

Загалом відмічені недоліки не знижують загальну цінність одержаних наукових результатів.

Загальні висновки та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Щура Олександра Володимировича на тему «Механізм інноваційного розвитку підприємництва в умовах управління змінами» є самостійною та завершеною працею, має наукову новизну та практичне значення.

Обрану тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, розв'язано поставлені завдання, досягнуто мету дослідження, отримано нові наукові результати, які мають теоретичне значення та практичну цінність. Дисертація має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерними для наукової роботи. Відмічені дискусійні положення не знижують її наукового і практичного значення. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 073 «Менеджмент».

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Щур Олександр Володимирович – автор дисертаційної роботи на тему «Механізм інноваційного розвитку підприємництва в умовах управління змінами» – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Київського національного університету
технологій та дизайну

Андрій ЗОЛКОВЕР
